

ті : постанова Пленуму Верховного Суду України № 12 від 25 грудня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>.

14. Про боротьбу з тероризмом : Закон України № 638-IV від 20 березня 2003 року, зі змінами від 21 грудня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15/page2>.

Надійшла до редакції 18.09.2017

УДК 343.98

Плетенець В.М.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВУ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Визначено актуальність та сформовано напрямки вирішення проблеми криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству. Наголошено, що наявність чітких науково вивірених й апробованих практикою рекомендацій з криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству полегшить досягнення позитивних результатів у боротьбі з розглядуваними проявами взагалі та покращення криміногенної обстановки в нашій державі зокрема

***Ключові слова:** протидія розслідуванню, криміналістичне забезпечення, кримінальне судочинство.*

Pletenets V.M. Criminalistics providing of overcoming of counteraction criminal legal proceeding: raising of problem. The article is devoted determination of actuality and forming of directions of decision of problem of the criminalistics providing of overcoming of counteraction the criminal legal proceeding. It is marked, that one of constituents of decision of this task is optimization of process of investigation and increase of efficiency of overcoming of counteraction from the side of criminals and other persons of not interested in establishment of objective truth in criminal realizations.

Workers of law enforcement authorities which run into the displays of counteraction from the side of the interested persons during investigation unable to contrast the deserving complex of actions. About it testify, resulted in the articles, statistical information of the General prosecution of Ukraine, in obedience to which suspicion is declared less than after third of facts of perfect criminal offences. In good time not attracted and those which avoided responsibility

perfect criminal acts, continue the feasant of more heavy and impertinent publicly dangerous acts including with application of modern hardwares, measures of preparation, elimination, disguise, or falsification of information, stagings, and others like that.

Among reasons which negatively influence on implementation of tasks of criminal code of practice of Ukraine is, including, scientific under exploitation and absence of effective recommendations for investigators, which during investigation, and judges – during a judicial trial run into the displays of counteraction from the side of the interested persons. In addition, there is a row of objective and subjective factors, through what workers of law enforcement authorities assume substantial miscalculations and errors in the estimation of displays of counteraction and ways of its overcoming. Absence in theory of developed and the practically approved complexes of measures on overcoming of counteraction the criminal legal proceeding negatively influences not only on the state of investigation and warning of criminal offences but also on the high level of their latentness.

It is marked that the presence of the clear recommendations scientifically adjusted and approved practice from the criminalistics providing of overcoming of counteraction the criminal legal proceeding will facilitate achievement of positive results in a fight against the examined displays in general and improvement of crime situation in our state in particular.

Keywords: *counteraction investigation, criminalistics providing, criminal legal proceeding.*

Постановка проблеми. Проблема боротьби зі злочинністю належить до однієї з найбільш гострих і потребує якомога скорішого вирішення в Україні. Це обумовлено кількісними та якісними змінами у структурі злочинності, що характеризуються появою нових проявів суспільно небезпечних діянь, зростанням професіоналізму злочинців, їх оснащеністю сучасними високотехнологічними засобами, удосконаленням способів їх суспільно небезпечних діянь і приховування із активним застосуванням заходів протидії розслідуванню.

Одна зі складових розв'язання цієї задачі – оптимізація процесу розслідування та підвищення ефективності подолання протидії з боку злочинців та інших осіб, не зацікавлених у встановленні об'єктивної істини у кримінальних провадженнях. Працівники правоохоронних органів, що стикаються з проявами протидії з боку зацікавлених осіб під час розслідування, не можуть протиставити достойний комплекс дій.

Про це свідчать статистичні дані Генеральної прокуратури України, згідно з якими за 2013 рік було зареєстровано 563560 кримінальних правопорушень, у 2014 – 529139, у 2015 році – 515648, у 2016 – 592604. Заслужують на увагу й кількість проваджень, за якими встановлено винуватців. Так, у 2013 р. повідомлення про підозру було оголошено у 223561 випадків, у 2014 – 185723, у 2015 – 177356, у 2016 – 159480 [1].

Наведені дані визначають, що підозра оголошується менш ніж за третиною фактів вчинених кримінальних правопорушень. Своєчасно не притягнуті та ті, які unikли відповідальності, «відшліфовуючи» навички, продовжують вчинення більш тяжких та зухвалих суспільно небезпечних діянь, у тому числі із застосуванням сучасних технічних засобів, заходів підготовки, знищення, маскуванню чи фальсифікації інформації, інсценувань тощо. Поява у злочинців більш широких можливостей протидії кримінальному судочинству досудово-

му розслідуванню та судовому розгляду обумовлює необхідність дослідження її змісту та розробки комплексної системи подолання цих проявів.

З іншого боку, потерпілі, не відчуваючи охорони своїх прав, свобод та законних інтересів, а також належного виконання відповідними правоохоронними органами завдань КПК України [2], звертаються до Європейських судових інституцій з позовами до держави Україна. Окрім того, що на їх задоволення витрачаються значні матеріальні ресурси державного бюджету, формується негативний імідж України на міжнародному рівні.

Серед причин, що негативно впливають на виконання завдань кримінального процесуального кодексу України, є, у тому числі, недостатня наукова розробка та відсутність ефективних рекомендацій для слідчих, котрі у ході розслідування, а судді – під час судового розгляду стикаються з проявами протидії з боку зацікавлених осіб. Крім того, існує низка об'єктивних та суб'єктивних чинників, через які працівники правоохоронних органів припускаються суттєвих прорахунків та помилок в оцінці проявів протидії й шляхів її подолання. Відсутність теоретично розроблених та практично апробованих комплексів заходів з подолання протидії кримінальному судочинству негативно впливає не тільки на стан розслідування та попередження кримінальних правопорушень, а й на високий рівень їх латентності. Наявність чітких науково вивірених й апробованих практикою розробок з криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству полегшить досягнення позитивних результатів у боротьбі з розглядуваними проявами взагалі та покращення криміногенної обстановки в нашій державі зокрема.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичним підґрунтям дослідження є роботи вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі криміналістики, зокрема, Т. В. Авер'янової, Ю. П. Аленіна, К. В. Антонова, О. М. Бандурки, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, В. Д. Берназа, В. В. Бірюкова, Т. В. Варфоломєєвої, О. М. Васильєва, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, Н. С. Карпова, В. С. Кузьмічова, Н. І. Клименко, О. Н. Колесниченка, В. О. Коновалової, В. П. Колмакова, М. В. Корнієнка, В. В. Лисенка, Л. М. Лобойка, В. К. Лисиченка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, Г. А. Матусовського, В. А. Мисливого, П. Я. Мінки, В. Т. Нора, О. В. Одерія, М. В. Салтевського, М. Я. Сегая, О. П. Снігерьова, В. В. Тищенко, В. М. Тертишника, Л. Д. Удаलोвої, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітька, М. Є. Шумила, М. П. Яблокова та ін.

Метою даної статті є висвітлення актуальності та формування напрямків розробки проблеми криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству.

Виклад основного матеріалу. Безпосередньо дослідженню проблем протидії розслідуванню приділяли увагу російські вчені-криміналісти: В. М. Карагодін, І. А. Ніколайчук, В. В. Трухачов, Е. У. Бабаєва, С. Ю. Журавльов, Л. В. Лившиц, В. Я. Куликов, А. Н. Петрова та інші. Однак

зазначені дослідження проводилися в інших соціальних та правових умовах і не можуть повною мірою бути використані для подолання цих проявів в Україні.

Заслуговують на увагу й роботи вітчизняних науковців з дослідження окремих питань протидії розслідування на рівні кандидатських дисертацій, зокрема: Р. М. Шехавцов «Форми та способи протидії розслідуванню злочинів і засоби їх подолання (за матеріалами кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинними організаціями)». – Київ, 2003; О. В. Александренко «Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню». – Київ, 2004; Б. В. Щур «Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчинюються організованими злочинними групами». – Харків, 2005; І. В. Грицюк «Протидія розслідуванню злочинів у сфері оподаткування». – Ірпінь, 2012 та інші. Однак у вказаних дослідженнях було розглянуто різні аспекти досудового розслідування в умовах протидії та не вирішено проблем подолання цих проявів у ході судового розгляду й не враховано змін, що відбулися у кримінальному процесуальному законодавстві України.

Продовжуються наукові пошуки шляхів вирішення розглядуваної проблематики у тезах доповідей, наукових статтях, дисертаційних дослідженнях, зокрема у дисертації на здобуття доктора філософії (кандидата наук) «Криміналістичне забезпечення подолання протидії досудовому розслідуванню» – Київ, 2016 [3, с. 255]. У той же час спроби науковців переважно мають точковий, епізодичний характер та не вирішують розглядувану проблему по суті.

Незважаючи на існуючі роботи, комплексного дослідження явища протидії розслідуванню не проводилося [4, с. 10].

Зміна ситуації, на нашу думку, можлива у першу чергу шляхом здійснення комплексного підходу й глибокого (фундаментального) дослідження проблематики криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству та формування на їх основі теоретичних засад діяльності відповідних правоохоронних органів.

Накопичення наукового знання час від часу призводить до зміни наукової парадигми криміналістики (зміни системи пануючих ідей). Криміналістика – це наука, що розвивається, змінюються її межі, сфери впливу, виникають нові напрямки і теорії [5, с. 98].

Таким чином, склалися передумови для формування окремої (приватної) теорії криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству, в якій усі питання розглядалися б системно (комплексно) та мали б як теоретичне (збагачення науки Криміналістика окремою теорією), так і практичне («озброєння» правоохоронців дієвим інструментарієм у боротьбі зі злочинністю) значення. Вказане свідчить про актуальність дослідження криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству.

Головна мета дослідження – на основі вивчення вітчизняної судово-слідчої практики, узагальнення позитивного зарубіжного досвіду розробити концептуальні засади криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству.

Комплексність мети, її багатоплановість зумовили необхідність вирішення таких задач:

- проаналізувати методологію досліджень криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству;
- здійснити історико-правовий аналіз, становлення та розвитку криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству;
- розглянути поняття криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству;
- розглянути структуру криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству;
- визначити зміст криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству;
- систематизувати методи подолання протидії кримінальному судочинству;
- на основі судово-слідчої практики розробити засоби подолання протидії кримінальному судочинству;
- надати характеристику суб'єктам протидії, спрямованості та характеру їх дій на відповідні об'єкти під час кримінального судочинства;
- сформувати комплекс істотних для діагностування проявів протидії кримінальному судочинству та принципів їх подолання;
- визначити напрямки підвищення результативності подолання протидії кримінальному судочинству;
- окреслити загальні положення теорії взаємодії у подоланні протидії кримінальному судочинству;
- розкрити поняття та форми взаємодії працівників правоохоронних органів, спрямовані на подолання протидії кримінальному судочинству;
- проаналізувати проблеми взаємодії та оперативно-розшукового забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству;
- здійснити криміналістичний аналіз типових слідчих ситуацій і визначити тактичні завдання їх вирішення;
- визначити місце і роль прийняття правоохоронцями тактичних рішень у подоланні протидії кримінальному судочинству;
- окреслити шляхи запобігання слідчим проявам протидії досудовому розслідуванню, а судом – судовому розгляду;
- визначити наукові та методичні засоби тактичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству;
- сформувати тактичні основ проведення слідчих (розшукових) дій для отримання інформації з матеріальних особистісних та зі змішаних джерел.

Цей перелік задач дозволить здійснити спеціальне монографічне дослідження, в якому комплексно та системно будуть розглянуті проблеми криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству. Сформульовані у роботі положення, висновки і рекомендації становитимуть як науково-теоретичний, так і практичний інтерес.

Висновки. Проблеми протидії розслідування, з якими стикаються правоохоронці, все яскравіше демонструють нагальну проблему їх вирішення як

практиками, так і науковцями. Таким чином, формування окремої (приватної) теорії криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству, в якій усі питання розглядалися б системно (комплексно), є нагальною потребою практики боротьби зі злочинністю. Наявність чітких науково вивірених й апробованих практикою рекомендацій з криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству полегшить досягнення позитивних результатів у боротьбі з розглядуваними проявами взагалі та покращення криміногенної обстановки в нашій державі зокрема.

Подальші наші дослідження спрямовуватимуться на вирішення поставлених у рамках криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству задач.

Бібліографічні посилання

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям кримінального процесуального кодексу України». – Х. : Одіссей, 2012. – 360 с.
3. Перелік тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (затверджених у 2016 р.) : розглянуті і схвалені координаційними бюро відділень Національної академії правових наук України / упоряд.: В.А. Журавель, Д.В. Лук'янов, Н.М. Вапнярчук. – Х. : Право, 2017. – 300 с.
4. Александренко О.В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / О.В. Александренко. – К., 2004. – 22 с.
5. Шепітько В. Ю. Сучасний стан, тенденції та функції криміналістики / В. Ю. Шепітько // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць ; ред. кол.: М. Л. Цимбал, В. Ю. Шепітько, Л. М. Головченко та ін. – Х. : Право, 2008. – Вип. 8. – 656 с.

Надійшла до редакції 03.11.2017